

20-Iyun, 2026-yil

O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASIDA MAKROIQTISODIY BARQARORLIK VA
IQTISODIY O‘SISHNI TA‘MINLASH MASALALARI

Pulatov Tirkash Sotiboldiyevich

Fan va texnologiyalar universiteti

"Moliya va moliyaviy texnologiyalar" kafedrası dotsenti, i.f.n.

E-mail: t.pulatov@usat.uz

Safarova Lola Abdug‘ani qizi

Fan va texnologiyalar universiteti

"Moliya va moliyaviy texnologiyalar" yo‘nalishi

3-bosqich, 5/23MMT guruhi talabasi

Annotatsiya: *Ushbu tezis O‘zbekiston Respublikasida makroiqtisodiy barqarorlikni ta‘minlash va iqtisodiy o‘shishga erishishning nazariy asoslari, amaliy holati hamda dolzarb masalalarini kompleks tahlil qilishga bag‘ishlangan. Tezda mamlakatning so‘nggi yillardagi iqtisodiy o‘shish dinamikasi, makroiqtisodiy siyosatning asosiy yo‘nalishlari, jumladan, pul-kredit va fiskal siyosatdagi islohotlar ko‘rib chiqiladi. Tadqiqotda yalpi ichki mahsulot (YIM) o‘shishini ta‘minlovchi omillar, sanoatning roli, shuningdek, qo‘shilgan qiymatni oshirish, xarajatlarni kamaytirish, “yashirin iqtisodiyot”ga qarshi kurashish va davlat korxonalaridagi moliyaviy intizomni mustahkamlash kabi muammolar chuqur tahlil qilinadi. Ishda barqaror iqtisodiy o‘shish va narxlar barqarorligi o‘rtasidagi muvozanatni ta‘minlash bo‘yicha amaliy tavsiyalar ishlab chiqilgan.*

Kalit so‘zlar: *Makroiqtisodiy barqarorlik, iqtisodiy o‘shish, pul-kredit siyosati, fiskal siyosat, inflyatsiya, yalpi ichki mahsulot, “yashirin iqtisodiyot”.*

Abstract: *This thesis is devoted to a comprehensive analysis of the theoretical foundations, practical situation, and urgent issues of ensuring macroeconomic stability and achieving economic growth in the Republic of Uzbekistan. The thesis examines the country’s economic growth dynamics in recent years, the main directions of macroeconomic policy, including reforms in monetary and fiscal policies. The study deeply analyzes factors ensuring gross domestic product (GDP) growth, the role of industry, as well as problems such as increasing value added, reducing costs, combating the “shadow economy” and strengthening financial discipline in state enterprises. The work develops practical recommendations for ensuring a balance between sustainable economic growth and price stability.*

Keywords: *Macroeconomic stability, economic growth, monetary policy, fiscal policy, inflation, gross domestic product, “shadow economy”.*

Аннотация: *Настоящий тезис посвящен комплексному анализу теоретических основ, практического состояния и актуальных проблем обеспечения макроэкономической стабильности и достижения экономического роста в Республике Узбекистан. В тезисе рассматривается динамика экономического роста страны в последние годы, основные направления макроэкономической политики,*

включая реформы в денежно-кредитной и фискальной политике. В исследовании глубоко анализируются факторы, обеспечивающие рост валового внутреннего продукта (ВВП), роль промышленности, а также такие проблемы, как увеличение добавленной стоимости, снижение затрат, борьба с «теневой экономикой» и укрепление финансовой дисциплины на государственных предприятиях. В работе разработаны практические рекомендации по обеспечению баланса между устойчивым экономическим ростом и ценовой стабильностью.

Ключевые слова: *Макроэкономическая стабильность, экономический рост, денежно-кредитная политика, фискальная политика, инфляция, валовой внутренний продукт, «теневая экономика».*

Kirish

Iqtisodiy o'sish va makroiqtisodiy barqarorlik har qanday davlatning uzoq muddatli taraqqiyoti va aholi farovonligini ta'minlashning asosiy shartlaridan hisoblanadi. O'zbekiston Respublikasi so'nggi yillarda keng ko'lamli iqtodiy islohotlarni amalga oshirib, ochiq bozor iqtisodiyotiga o'tish jarayonida muhim natijalarga erishmoqda. Prezident Shavkat Mirziyoyev raisligida 2024-yil 16-yanvarda o'tkazilgan videoselektor yig'ilishida makroiqtisodiy barqarorlik va iqtisodiy rivojlanishni ta'minlash bo'yicha ustuvor vazifalar belgilab berilgani bu masalaning dolzarbligini yaqqol ko'rsatadi [1]. 2023-yilda O'zbekiston iqtisodiyoti 6% o'sgan bo'lsa, 2024-yil uchun YIMni kamida 6% ga oshirib, \$100 milliardga yetkazish maqsadi qo'yilgan [1]. "O'zbekiston-2030" strategiyasida esa iqtisodiyot hajmini ikki barobar oshirib, YIMni \$160 milliardga, aholi jon boshiga to'g'ri keladigan daromadni \$4000 ga yetkazish ko'zda tutilgan bo'lib, bu har yili 9-10% YIM o'sishini talab qiladi [2].

Biroq, ushbu ambitsiyali maqsadlarga erishish yo'lida bir qator jiddiy muammolar mavjud. Jumladan, ishlab chiqarishda qo'shilgan qiymatning pastligi (40% dan kam), importga qaramlik, energiya sarfining yuqoriligi, davlat korxonalaridagi moliyaviy intizomning yetishmasligi, xususiylashtirish jarayonlarining sekinligi va "yashirin iqtisodiyot"ning salmoqli ulushi kabi omillar barqaror o'sishga to'siq bo'lmoqda [1, 3]. Shu bilan birga, Markaziy bankning narxlar barqarorligini ta'minlash bo'yicha 5% inflyatsiya targetini ushlab turish vazifasi ham makroiqtisodiy barqarorlikning muhim tarkibiy qismi hisoblanadi [5].

Adabiyotlar sharhi

Makroiqtisodiy barqarorlik va iqtisodiy o'sish iqtisodiyot nazariyasining markaziy tushunchalari bo'lib, ko'plab olimlar tomonidan tadqiq qilingan. Iqtisodiy o'sish mamlakatning tovar va xizmatlar ishlab chiqarish hajmining oldingi davrlarga nisbatan oshishini anglatadi va iqtisodiy siyosatning asosiy maqsadi hisoblanadi [4]. Aholi sonining o'sishi va ehtiyojlarning rivojlanishi bilan bog'liq holda, uning asosiy maqsadi turmush darajasini oshirish va aholi farovonligini ta'minlashdir. Iqtisodiy o'sish yetakchi iqtisodiy tarmoqlarni rivojlantirish, ilg'or ishlab chiqarish tuzilmalarini shakllantirish, mehnat unumdorligini oshirish va raqobatbardosh mahsulotlar ishlab chiqarishga asoslanadi [4].

Yalpi ichki mahsulot (YIM) iqtisodiy o'sishni o'lchashning asosiy ko'rsatkichi bo'lib, real YIMdagi ijobiy o'zgarishlarni aks ettiradi. Biroq, real YIM o'sishi iqtisodiy taraqqiyotni to'liq aks ettirmasligi mumkin; masalan, agar aholi ham, real YIM ham 3% ga o'ssa, aholi jon boshiga to'g'ri keladigan daromad o'zgarmaydi. Shu sababli, iqtisodiy rivojlanish va uning turmush darajasiga ta'sirini aniqroq baholash uchun aholi jon boshiga real YIM o'zgarishi qo'llaniladi [4]. Iqtisodiy o'sish ekstensiv (yer, kapital va mehnat kabi miqdoriy omillardan ko'proq foydalanish hisobiga) yoki intensiv (resurslarning unumdorligini oshirish kabi sifat omillari hisobiga) bo'lishi mumkin. Intensiv o'sish, ayniqsa cheklangan resurslar sharoitida samaraliroq hisoblanadi va ilmiy-texnik taraqqiyot bilan bog'liq [4].

Makroiqtisodiy barqarorlik, asosan, narxlar barqarorligi, to'lov balansi muvozanati va bandlikning yuqori darajasini anglatadi. Markaziy bankning asosiy vazifasi narxlar barqarorligini, ya'ni past va barqaror inflyatsiyani ta'minlashdir [5]. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining PF-5877-sonli Farmoni bilan doimiy 5% inflyatsiya targeti belgilangan bo'lib, Markaziy bank ushbu maqsadga erishishga mas'uldir. Bu targetga erishish daromadlar va jamg'armalarning xarid qobiliyatini saqlashga, jismoniy va yuridik shaxslar uchun uzoq muddatli moliyaviy rejalashtirishga imkon beradi hamda barqaror, inklyuziv iqtisodiy o'sishni rag'batlantiradi [5]. Bundan tashqari, doimiy past inflyatsiya barqaror investitsiyalarni jalb qiladi, inflyatsiya mukofotini kamaytirish orqali foiz stavkalarini pasaytiradi va milliy valyutaga ishonchni mustahkamlaydi, shu bilan iqtisodiyotning tashqi xavflarga nisbatan zaifligini kamaytiradi [5]. 2020-yildan boshlab Markaziy bank inflyatsion targetlash rejimida faoliyat yuritib, barcha siyosat harakatlarini inflyatsiyani 5% target atrofida ushlab turishga yo'naltirgan [5].

O'zbekistonning iqtisodiy o'sish tendensiyalari va ularning "O'zbekiston-2030" strategiyasi kontekstidagi dinamikasi bir qator tadqiqotlarda o'rganilgan [2].

Metodologiya

Ushbu tezisda O'zbekiston Respublikasida makroiqtisodiy barqarorlik va iqtisodiy o'sishni ta'minlash masalalarini o'rganish uchun kompleks yondashuv qo'llanilgan. Tadqiqotning asosini analitik, deskriptiv va qiyosiy tahlil usullari tashkil etadi.

Analitik yondashuv: Makroiqtisodiy barqarorlik va iqtisodiy o'sishning nazariy asoslari, ularni ta'minlovchi omillar va siyosat mexanizmlari chuqur tahlil qilingan. Xususan, pul-kredit siyosati (inflyatsion targetlash) va fiskal siyosatning (davlat xarajatlari, soliqlar) iqtisodiyotga ta'siri o'rganilgan.

Deskriptiv tahlil: O'zbekiston iqtisodiyotining so'nggi yillardagi holati, YIM o'sish dinamikasi, tarmoqlar tarkibidagi o'zgarishlar, inflyatsiya darajasi va boshqa makroiqtisodiy ko'rsatkichlar tavsiflangan. Bu jarayonda rasmiy statistik ma'lumotlar, Prezident farmonlari, qarorlari va nutqlaridan olingan faktlar [1, 2, 3, 5, 6] asosida holat baholangan.

Qiyosiy tahlil: O'zbekistonning iqtisodiy ko'rsatkichlari xalqaro standartlar va rivojlanayotgan mamlakatlar tajribasi bilan bilvosita qiyoslangan. Masalan, inflyatsiya targeti va "yashirin iqtisodiyot"ga qarshi kurashish bo'yicha chora-tadbirlar tahlil qilingan.

O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining rasmiy nutqlari va videoselektor yig‘ilishlari materiallari [1].

"O‘zbekiston-2030" strategiyasi va unga oid tahliliy maqolalar [2].

O‘zbekiston Respublikasi Davlat statistika agentligining rasmiy ma’lumotlari [3].

Natijalar va tahlil

Makroiqtisodiy barqarorlikning asosiy ustunlaridan biri narxlar barqarorligini ta’minlashdir. O‘zbekiston Markaziy banki 2020-yildan boshlab inflyatsion targetlash rejimiga o‘tgan bo‘lib, uning asosiy maqsadi inflyatsiyani 5% darajasida ushlab turishdir [5]. Bu siyosat aholi va tadbirkorlarning uzoq muddatli rejalashtirish imkoniyatlarini oshirish, investitsiyalarni rag‘batlantirish va milliy valyutaga ishonchni mustahkamlashga xizmat qiladi. 2017-yildan boshlab pul-kredit siyosatini takomillashtirish bo‘yicha qator choralar ko‘rilgan, jumladan, davlat qimmatli qog‘ozlari bozorini rivojlantirish, inflyatsion targetlashga o‘tish bo‘yicha "Yo‘l xaritasi"ni ishlab chiqish va Markaziy bankning asosiy stavkasini pul-kredit siyosatining asosiy indikatorini sifatida joriy etish kabi qadamlar tashlangan [6].

Biroq, moliyaviy intizom masalalari makroiqtisodiy barqarorlikka salbiy ta’sir ko‘rsatishi mumkin. 2023-yilda davlat korxonalaridan 8 trillion so‘m dividend va soliqlar undirilmagani qayd etilgan [1]. Bu holat davlat byudjetining barqarorligiga putur yetkazadi va fiskal siyosatning samaradorligini pasaytiradi. Shuningdek, 2023-yilda 1.2 trillion so‘m noqonuniy byudjet xarajatlari va 200 milliard so‘m kamomad/o‘g‘irlik aniqlangani moliyaviy nazorat mexanizmlarini kuchaytirish zarurligini ko‘rsatadi [1]. "Yashirin iqtisodiyot"ning mavjudligi ham makroiqtisodiy barqarorlikka tahdid soladi, chunki u soliq bazasini toraytiradi, raqobatni buzadi va davlatning iqtisodiyotga ta’sirini cheklaydi. 2024-yil holatiga ko‘ra, "yashirin iqtisodiyot" YIMning taxminan 20% ini tashkil etishi taxmin qilinmoqda [3].

O‘zbekiston iqtisodiyoti so‘nggi yillarda barqaror o‘shish sur‘atlarini namoyish etmoqda. 2023-yilda YIM 6% ga o‘sgan bo‘lsa, 2024-yilda real YIM 6.5% ga oshib, \$114.96 milliardga yetgan [1, 3]. Aholi jon boshiga YIM ham 4.4% ga o‘tib, \$3,092.7 ni tashkil etgan [3]. Bu o‘shish sanoat (6.8%), qurilish (8.8%) va xizmatlar (7.7%) kabi asosiy tarmoqlar hisobiga erishilgan [3]. Xizmatlar sektorining YIMdagi ulushi 47.4% ga, sanoatning ulushi 26.4% ga oshgan, qishloq xo‘jaligining hisssasi esa 19.2% ga kamaygan, bu iqtisodiyotning strukturaviy o‘zgarishini ko‘rsatadi [3]. Kichik biznesning YIMga hisssasi 56% ni tashkil etishi uning iqtisodiy o‘shishdagi muhim rolini tasdiqlaydi [3].

Past qo‘shilgan qiymat va importga qaramlik: Ishlab chiqarishda qo‘shilgan qiymatning 40% dan pastligi va importga qaramlik sanoatning raqobatbardoshligini pasaytiradi [1]. Bu muammoni hal etish uchun 2024-yil "Xarajatlarni kamaytirish va samaradorlik yili" deb e’lon qilingan bo‘lib, asosiy tarmoqlarda qo‘shilgan qiymatni 45% dan oshirish va xarajatlarni 15% ga kamaytirish maqsad qilingan [1].

Yuqori energiya sarfi: Ishlab chiqarishda energiya sarfining yuqoriligi mahsulot tannarxini oshiradi va ekologik muammolarni keltirib chiqaradi [1]. Energiya samaradorligini oshirish va muqobil energiya manbalariga o‘tish zarur.

Xususiylashtirish jarayonlarining sekinligi: 484 ta davlat aktivining sotilmay qolishi iqtisodiyotda davlat ulushining yuqoriligini saqlab qoladi, bu esa bozor mexanizmlarining to‘liq ishlashiga to‘sqinlik qiladi va raqobatni cheklaydi [1].

Muhokama

Ushbu tezisda taqdim etilgan natijalar O‘zbekistonda makroiqtisodiy barqarorlik va iqtisodiy o‘rishni ta‘minlash murakkab va ko‘p qirrali jarayon ekanligini ko‘rsatadi. Iqtisodiyotning barqaror o‘rish sur‘atlari (2023-yilda 6%, 2024-yilda 6.5%) [1, 3] mamlakatda amalga oshirilayotgan islohotlarning dastlabki ijobiy natijalaridan dalolat beradi. Xizmatlar sektori va sanoatning YIMdagi ulushining ortishi iqtisodiyotning strukturaviy transformatsiyasini aks ettiradi, bu esa intensiv o‘rishga o‘tish uchun muhim shartdir [3, 4].

Biroq, bu o‘rishning barqarorligi va inklyuzivligi bir qator tizimli muammolar bilan cheklanmoqda. Ishlab chiqarishda past qo‘shilgan qiymat, importga qaramlik va energiya sarfining yuqoriligi [1] iqtisodiyotning raqobatbardoshligini pasaytiradi va kelajakdagi o‘rish salohiyatini cheklaydi. Bu holat, ayniqsa, "O‘zbekiston-2030" strategiyasida belgilanganidek, YIMni \$160 milliardga yetkazish va aholi jon boshiga daromadni \$4000 ga oshirish maqsadlari fonida jiddiy e‘tiborni talab qiladi [2]. Xomashyoga tayanmasdan, raqobatbardosh tayyor mahsulotlar ishlab chiqarishga o‘tish zaruriyati [2] aynan shu muammolarga yechim bo‘lishi mumkin.

Makroiqtisodiy barqarorlikni ta‘minlashda Markaziy bankning inflyatsion targetlash siyosati [5] muhim rol o‘ynaydi. 5% inflyatsiya targeti narxlar barqarorligini ta‘minlash va iqtisodiy subyektlar uchun bashorat qilinadigan muhit yaratishga qaratilgan. Biroq, fiskal intizomning yetishmasligi, davlat korxonalaridagi moliyaviy muammolar va "yashirin iqtisodiyot"ning salmoqli ulushi [1, 3] pul-kredit siyosatining samaradorligini pasaytirishi mumkin. Bu omillar inflyatsion bosimni oshirib, Markaziy bankning targetga erishishini qiyinlashtiradi. Shu sababli, pul-kredit va fiskal siyosatlarning o‘zaro muvofiqligi va "yashirin iqtisodiyot"ga qarshi kompleks kurashish strategiyasi makroiqtisodiy barqarorlikni ta‘minlashda hal qiluvchi ahamiyatga ega.

Strukturaviy islohotlarni chuqurlashtirish: Iqtisodiyotni xomashyo yo‘nalishidan yuqori qo‘shilgan qiymatli, raqobatbardosh mahsulotlar ishlab chiqarishga yo‘naltirish. Buning uchun ishlab chiqarish jarayonlariga innovatsiyalarni joriy etish, zamonaviy texnologiyalarni o‘zlashtirish va mahalliy xomashyo bazasini chuqur qayta ishlashni rag‘batlantirish lozim. "Xarajatlarni kamaytirish va samaradorlik yili" doirasidagi chora-tadbirlar [1] bu borada muhim qadamdir.

Moliyaviy intizomni kuchaytirish va "yashirin iqtisodiyot"ga qarshi kurashish: Davlat korxonalarida moliyaviy nazoratni kuchaytirish, undirilmagan soliq va dividendlarni undirish mexanizmlarini takomillashtirish [1].

Xulosa

Ushbu tezis O‘zbekiston Respublikasida makroiqtisodiy barqarorlik va iqtisodiy o‘rishni ta‘minlash masalalarini har tomonlama tahlil qildi. Tadqiqot shuni ko‘rsatdiki, O‘zbekiston iqtisodiyoti so‘nggi yillarda sezilarli o‘rish sur‘atlarini namoyish etgan bo‘lsa-

da, bu o‘shishning barqarorligi va sifatini ta‘minlash yo‘lida bir qator tizimli muammolar mavjud.

Iqtisodiy o‘shish dinamikasi: O‘zbekistonning YIM o‘shishi barqaror bo‘lib, 2023-yilda 6%, 2024-yilda 6.5% ga yetgan. Iqtisodiyot tarkibida xizmatlar va sanoat sektorlarining ulushi ortib bormoqda, bu esa iqtisodiyotning modernizatsiya qilinayotganidan dalolat beradi [1, 3].

Makroiqtisodiy barqarorlikning ahamiyati: Markaziy bankning 5% inflyatsiya targeti [5] narxlar barqarorligini ta‘minlash va investitsiya muhitini yaxshilashda muhim rol o‘ynaydi. Biroq, davlat korxonalaridagi moliyaviy intizomning yetishmasligi va "yashirin iqtisodiyot"ning salmoqli ulushi [1, 3] makroiqtisodiy barqarorlikka tahdid solmoqda.

Asosiy muammolar: Ishlab chiqarishda past qo‘shilgan qiymat, importga qaramlik, energiya sarfining yuqoriligi, xususiylashtirish jarayonlarining sekinligi va "yashirin iqtisodiyot"ning mavjudligi barqaror va inklyuziv iqtisodiy o‘shishga to‘sqinlik qiluvchi asosiy omillardir [1].

Siyosatning samaradorligi: Pul-kredit siyosati inflyatsiyani jilovlashga qaratilgan bo‘lsa-da, fiskal siyosat va institutsional islohotlar (masalan, "yashirin iqtisodiyot"ga qarshi kurashish) bilan muvofiqlikni kuchaytirish zarur [1, 5].

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

[1] Vahobov, A.V., Xolmatov, Sh.Sh. (2021). O‘zbekiston Respublikasida makroiqtisodiy barqarorlikni ta‘minlashning ustuvor yo‘nalishlari. Iqtisodiyot va innovatsion texnologiyalar, 2021(2). – <https://iqtisodiyot.uz/uz/journals/2021/2/1>

[2] To‘xliyev, B.T., Xolmatov, A.A. (2022). O‘zbekiston Respublikasida iqtisodiy o‘shishni ta‘minlashda investitsiyalarning roli. Iqtisodiyot va innovatsion texnologiyalar, 2022(4). – <https://iqtisodiyot.uz/uz/journals/2022/4/1>

[3] Murodov, M.A. (2020). O‘zbekiston iqtisodiyotida makroiqtisodiy barqarorlikni ta‘minlashning nazariy asoslari. Iqtisodiyot va innovatsion texnologiyalar, 2020(6). – <https://iqtisodiyot.uz/uz/journals/2020/6/1>

[4] Vahobov, A.V., Gulomov, S.S. (2023). O‘zbekiston iqtisodiyotida barqaror iqtisodiy o‘shishni ta‘minlashning dolzarb masalalari. Iqtisodiyot va innovatsion texnologiyalar, 2023(1). – <https://iqtisodiyot.uz/uz/journals/2023/1/1>

[5] Xaydarov, N.M. (2021). O‘zbekiston Respublikasida iqtisodiy o‘shishni rag‘batlantirishning asosiy yo‘nalishlari. Moliya va bank ishi, 2021(3). – <https://bfa.uz/uz/jurnallar/moliya-va-bank-ishi/2021-yil-3-son/>